

Forsvarsstudier 6/1989

Spetsnaz og Norge

*Hjalmar Sunde
Sverre Diesen
Tønne Huitfeldt*

Institutt for forsvarsstudier (IFS) Tollbugt. 10, 0152 Oslo 1, Norge

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER - IFS - (tidligere Forsvarshistorisk forskningssenter) er en faglig uavhengig institusjon som driver forskning med et samtidshistorisk perspektiv innenfor områdene norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk, Sovjetstudier og strategiske studier. IFS er administrativt tilknyttet Forsvarets høyskole, og virksomheten står under tilsyn av Rådet for forsvarsstudier med representasjon fra Forsvarets overkommando, Forsvarsdepartementet, Forsvarets høyskole og Universitetet i Oslo.

Forskningsjef: professor Olav Riste

FORSVARSSSTUDIER tar sikte på å være et forum for forskningsarbeider innenfor institusjonens arbeidsområder. De synspunkter som kommer til uttrykk i Forsvarsstudier står for forfatterens egen regning. Hel eller delvis gjengivelse av innholdet kan bare skje med forfatterens samtykke.

Redaktør: Rolf Tammes

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER - IFS - NORWEGIAN INSTITUTE FOR DEFENCE STUDIES (formerly Forsvarshistorisk forskningssenter - Research Centre for Defence History) conducts independent research from a contemporary history perspective on defence and security issues, Soviet studies, and strategic studies. IFS is administratively attached to the National Defence College, and its activities are supervised by the Council for Defence Studies, composed of representatives from the Defence Command, the Ministry of Defence, the National Defence College, and the University of Oslo.

Director: Professor Olav Riste, D. Phil. (Oxon)

FORSVARSSSTUDIER - Defence Studies - aims to provide a forum for research papers within the fields of activity of the Norwegian Institute for Defence Studies. The viewpoints expressed are those of the authors. The author's permission is required for any reproduction, wholly or in part, of the contents.

Editor: Rolf Tammes

Sats: Conrad Fotosats. Trykk: Hammerstad A/S. Distribuert gjennom Forsvarets overkommando Distribusjonsentralen.

ISSN 0333 - 2470

Innhold

	Side
Om forfatterne	5
Forord	6
Hjalmar Sunde: Utbruddet av Tredje verdenskrig - Spetsnaz i Trøndelag	7
Sverre Diesen: Sovjet-Unionens spesialstyrker (Spetsnaz)	17
Tønne Huitfeldt: Spetsnaz - norske mottiltak	33

Den 13. august 1989 ble Spetsnaz-tropper for første gang avbildet i Røde Stjerne, avisen til den sovjetiske hær. Bildet viser soldater som bærer de tradisjonelle lufibårne styrkers uniform, med striped T-skjorter og blå berets.

Om forfatterne

Generaløyntmant Hjalmar I. Sunde

Sunde ble utnevnt til Øverstkommanderende i Sør-Norge i 1987 etter å ha tjenestegjort som sjef for 6. divisjon i et år. Sunde gjennomførte Infanteriets Befalsskole i 1957, Krigsskolen i 1960, Hærens stabsskole i 1971, U.S. Command and General Staff College i 1974, Forsvarets hogskole i 1982 og U.S. Army War College i 1986. Sunde har en lang og allsidig tjeneste bak seg og har også skrevet boken *Av Sør-Trondelag Infanteriregiment nr. 12's historie*, samt en rekke artikler i militær fagpresse om emner innen krigshistorie, våpenutvikling, taktikk og sikkerhetspolitikk.

Major Sverre Diesen

Diesen tjenestegjør i Forsvarets Overkommando/Hærstaben. Han er utdannet ved Norges Tekniske Hogskole, Krigsskolen og Hærens stabsskole. Han har blant annet tjenestegjort ved HM Kongens Garde, British Army of the Rhine, Brigaden i Nord-Norge, Skyte- og Vinterskolen for Infanteriet og ved Forsvarets forskningsinstitutt. Fra 1990 er han elev ved Staff College Camberley i England. Diesen har skrevet studien «Reform eller nederlag, Landforsvarets operative idé ved skilleveien», *Forsvarsstudier*, nr. 4, 1988 og bidratt med en rekke artikler i den militære fagpresse.

Generaløyntmant Tønne Huitfeldt

Huitfeldt var Øverstkommanderende i Nord-Norge fra 1977 til 1981 og deretter direktør for Den internasjonale militære stab ved NATO-hovedkvarteret i Bryssel til han gikk av i 1985. Huitfeldt tjenestegjorde ved den norske Brigade i Skottland fra mars 1941 og gjennomgikk Krigsskolen i London i 1942 - 43. Deretter tjenestegjorde han ved 54 MTB flotilla og ved Bergkompani 2 under frigjøringen av Finnmark i 1944 - 45. Huitfeldt gjennomgikk U.S. Command and General Staff College i 1954 - 55 og Royal College of Defence Studies i London i 1970 - 71. Han var sjef for 6. Divisjon i årene 1973 - 76. Huitfeldt har vært en flittig bidragsyter i den norske forsvars- og sikkerhetspolitiske debatt med en rekke artikler og studier bak seg. Han er nå engasjert ved Institutt for forsvarsstudier og redaktør av Norsk Militært Tidsskrift.

Forord

Sovjetiske spesialstyrker, kjent som Spetsnaz, er kommet sterkt i søkelyset i 80-årene. Selv om fenomenet har vært kjent i en årrekke, fikk disse avdelingene spesielt mye oppmerksomhet som følge av nye opplysninger fra sovjetiske avhoppere, spesielt det kjente pseudonymet Viktor Suvorov.

Denne utgaven av Forsvarsstudier er viet disse spesialstyrker. Institutt for forsvarsstudier har bedt tre meget kompetente personer om å belyse ulike sider ved fenomenet.

Generalloytnant Hjalmar Sunde presenterer et scenario, hvor han belyser hvordan man kan forestille seg de sovjetiske spesialstyrkers operasjoner i Trøndelagsområdet ved innledningen til Tredje verdenskrig. Foruten en utdypning av ulike typer sabotasjeaksjoner og graden av suksess, tar Sunde også for seg operasjonenes virkninger på samfunns-moral og motstandsvilje.

Major Sverre Diesen gir en beskrivelse av fenomenet sovjetiske spesialstyrker Spetsnaz, deres operative rolle, organisasjon, trening og operasjonsmønster. Diesen drøfter også hvor store styrker som vil kunne bli benyttet mot Norge.

Generalloytnant Tønne Huitfeldt drøfter hvilken karakter denne trusselen har i forhold til Norge og under hvilke angrepsalternativer de mest sannsynlig vil kunne bli benyttet. Huitfeldt foretar deretter en drøfting av aktuelle mål som vil kunne bli rammet av slike styrker, enkelte begrensninger for spesialstyrkene ved operasjoner i Norge, samt de faktorene som er av betydning for beredkapsorganisasjonen og mottiltakene på norsk side.

Samlet sett skulle disse tre studiene gi et godt innblikk i fenomenet Spetsnaz generelt og styrkenes potensiale i forbindelse med et angrep rettet mot Norge mer spesielt.

*Rolf Tammes
Redaktør*

Utbruddet av Tredje verdenskrig - Spetsnaz i Trøndelag

Hjalmar Sunde

Dette foredraget ble holdt tre år etter avslutningen av Tredje verdenskrig. Forfatteren oppsummerer hvordan sovjetiske spesialstyrker slo til i Trøndelag i overgangen fra fred til krig. Forfatterens analyse bygger i vesentlig grad på en studie som ble foretatt av kaptein Jens Berg om begivenhetene i Trøndelagsområdet.

Mine damer og herrer!

Vi feirer i disse dager 3-årsdagen for fredsslutningen. Det er derfor gledelig at jeg kan nytte denne anledning til å si noen ord til dere om hendinger som vi alle har vært deltakere i, og som har satt sitt preg på oss i tiden som har gått.

Jeg var til stede ved en presentasjon av kaptein Jens Berg fra Infanteriregiment 12. Dere er vel kjent med at han som løytnant gjorde en særdeles fin innsats som kompanisjef ved Brigade 12. Han er nå avansert til kaptein og hadde som hovedoppgave ved Hærens Stabsskole valgt å komme nærmere inn på hendelser som i det store bildet nok er kommet noe i skyggen av de senere begivenheter. Det er jo slik at vi ikke alltid vil gå så nær innpå det som gikk feil. Men av disse hendelser er det mye å lære. Derfor setter jeg stor pris på at han valgte å ta for seg de begivenheter i Trondheimsområdet som vi alle mer eller mindre ble delaktige i under fasen like etter at regjeringen hadde erklært enkel beredskap. Det kunne jo i ettertid se ut som det var dette som hadde utløst krigen i Skandinavia, men som så mye annet, var nok dette tilfeldigheter. Han hadde konsentrert interessen om Trondheimsområdet, men i den utstrekning nærliggende hendelser fikk betydning, tok han også med disse.

Hans hovedoppgave har vært gjennomført særdeles grundig, akkurat

som jeg husker hans planlegging og gjennomføring av de oppdrag han fikk. Han har avdekket mye ukjent stoff som vi nok må granske i tiden fremover, ikke minst stoff som vil ha avgjørende betydning for HV.

Den første operasjonen

Jeg finner ingen grunn til å gå nærmere inn på de begivenheter som utløste krigen, heller ikke vil jeg kommentere operasjonene. Det har vi nå fått gjennomgått til det kjedsommelige både gjennom bøker, tidsskrifter, aviser, TV og video. Jeg forutsetter at dere kjenner alle nødvendige detaljer og vil starte litt med det vi opplevde her oppe.

Egentlig visste vi nok at situasjonen var spent i de siste dager før regjeringen gikk til det skritt å erklære enkel beredskap og anmode om at den amerikanske marineinfanteribrigade ble overført til Norge. Det var imidlertid ukjent at det sto slik til som vi senere vet. Det første som skaket oss opp her var uhellet da Neatun kraftverk ble satt ut av spill. Avisene var fulle om begivenheten. Alle undersøkelser slo innledningsvis fast at det var et hendelig uhell. Episoden hadde særlig mange likhetstegn med det som skjedde ved Bardufoss kraftverk i 1976 og som satte hele kraftverket ut av drift i nesten ett år. Kraftverkets eget personell kunne ikke gi noen annen forklaring enn at det var samme hendelsesforløp om igjen, og at stasjonen var disponert for slike uhell på samme måte som Bardufoss. Sabotasje ble utelukket av Trondheim Elektrisitetsverks spesialister. Kaptein Berg har gjennom sin gjennomgang av arkivmaterialet i Murmansk funnet at det slett ikke var et uhell, men en nøye planlagt operasjon av KGB. Men operasjonen skulle ikke vært gjennomført så tidlig. Så skjedde det som ofte kan skje i en stor operasjon, det oppsto misforståelser og et tall ble forandret slik at D-dag ble forskjøvet fremover med 6 dager. Det merkverdige er at også kildematerialet i Severomorsk, d.v.s. Nordflåten hovedkvarter med den sovjetiske militære etterretningstjenesten GRU's ledelse, hadde samme kraftverk på listen. Ikke noe om noe samarbeid med KGB er nevnt, noe som bare bekrefter antakelsen om at GRU og KGB på dette tidspunkt opererte helt uavhengig av hverandre og av og til var direkte fiendtlig innstilt til hverandre.

Forræderen

Fra de avsløringer som er kommet i forbindelse med statssekretær Klarstein Flomanns forræderi, vet vi i dag at den sovjetiske ambassade i

Oslo visste om regjeringens erklæring av enkel beredskap bare 2 timer etter at statsråd var avholdt.

Det er ingen tvil om at den kommunikasjon som sovjeterne her hadde til regjeringens innerste sirkler, bidro til å kunne følge utviklingen på pulsen og i stor grad trekke fordeler, selv om de store linjer i deres angrep ble bestemt av helt andre og mer viktige forhold enn det som var tilfelle i det perifere Norge.

Spetsnaz slår til

Dere er vel ikke alle klar over hvilke operasjoner som ble satt i verk i Trondheimsområdet av Spetsnaz avdelinger som del av angrepet på Nord-Norge. Ødeleggelsene ble jo store og truet en stund med å umuliggjøre det forsvar av Norge som det var lagt opp til. Kaptein Berg har tatt med de viktigste hendelsene. En nærmere analyse av operasjonsmønster, vitnemål fra deltakere og ikke minst adgangen til operasjonsdokumenter fra sovjetisk side, avdekker at nesten ingen av de krigshandlinger som vi innledningsvis ble vitne til her i Trondheimsområdet, skyldes anvendelse av raketter, missiler, eller såkalte hemmelige våpen. Forklaringen er langt enklere. Bortsett fra noen få tilfeller som jeg skal nevne, ble anslagene gjort av bakkepersonell. Her deltok de spesielle Spetsnaz-avdelingene som det har vært så mye hemmelighetskremmeri om, og her deltok deres norske agenter, vel utplassert i fredstid. Kaptein Berg har fra sitt arkivstoff overlatt til riksadvokaten en liste som viser den komplette GRU-organisasjonen i Trøndelagsområdet. Det viste seg at det var først og fremst Spetsnaz-brigaden i Murmansk som fikk oppdragene hos oss. Listen representerer et virkelig sjokk, og den vil bli livlig kommentert etterhvert som navn blir frigitt og overlevende blir rettsforfulgt.

Den 28. august, tre timer etter erklæring av enkel beredskap, kjørte en kontainerlastebil ut fra Nelakons lokaler i Trondheim. Beredskapsmeldingene begynte på dette tidspunkt å komme til de enkelte militære avdelinger i Trondheimsområdet, og det ble øyeblikkelig iverksatt tiltak. I Stjørdalsområdet var ca. halvparten av troppen møtt ved Hell, men ingen befalingsmann var møtt. Usikkerheten var stor, og tiden gikk mest til diskusjon om hva som egentlig var i ferd med å skje. De første meldinger fra NRK hadde vært klare nok, men flere stasjoner falt så ut, og nærmere opplysninger ble ikke gitt. Trafikken gikk som normalt, og ingen så kontainerbilen med navn til Holters flyttebyrå som passerte på veien. Tre

vaktsoldater fra Værnes flyplass sto ved et skilt ved inngangen til veitunnelen under flyplassen, hvor det ble kunngjort at ingen stopp i veitunnelen var tillatt og at overtredelser ville bli anmeldt, – underskrevet av stasjonssjefen. 5 minutter etter løftet hele rullebanen over tunnelen seg, og flyplassen hadde fått et permanent avbrudd.

I de neste 24 timer skjedde hendelser som vi alle tenker tilbake på med gru, og som kastet oss brutalt inn i krigens virkelighet. Kaptein Berg har forsøkt å ordne begivenhetene kronologisk, men har hatt store vanskeligheter med dette. Jeg vil derfor ikke forsøke å gjenta hva han fant frem til, men heller liste de viktigste hendelser som nå fulgte:

- Ferjesambandet Flakk-Rorvik gikk siste gang den 28. aug.kl. 2300. Omtrent samtidig detonerte ladninger i ferjene som var i ferd med å legge ut fra eget ferjeleie. Ferjene sank og ferjeleiene ble blokkert.
- På et tidspunkt som alle husker, mistet Trondheim all strøm. Dette skjedde kl. 1807 for å være nøyaktig og skyldtes anslag mot trafostasjoner. Anslagene fikk konsekvenser som ingen unntatt de innvidde kunne drømme om i søvne. I praksis stanset alle strømleveranser unntatt til helt prioriterte anlegg, definert av forsvaret og sivile beredskapsmyndigheter. Dere husker kaoset. Intet drivstoff å få. Ikke varme til matlaging, bare batteriradioer og TV m/ batterier virket. Det som kanskje var mest forferdende, var at hele samfunnsmaskineriet nesten momentant stanset opp eller brøt sammen.
- All matvareutkjøring, sivilt og militært, stoppet opp. Da man igjen fikk strøm til datasentralene som styrte utkjøring av mat, viste det seg at datamaskinene var ødelagt ved sabotasje. All etterfylling av militære proviantmagasiner stoppet av seg selv og kom ikke skikkelig i gang igjen før man etter tre dager klarte å improvisere det nødvendige. Bålene i hagene hos folk skyldtes, som dere husker, de fortvilte anstrengelser på å tilberede kjøtt som nå ble ødelagt i dypfryserne. De som trodde at det fantes mye grillkull og salt i Trondheim, ble skuffet.
- All lokal FM-sending ble stoppet. Dette skyldtes to forhold. Det første var den vellykkede sabotasje mot FM-senderne lokalt. Det andre skyldes en hendelse som fikk meget store konsekvenser.

200 mennesker i krigshovedkvarteret for Sivilforsvaret pluss diverse ble drept da det viste seg at det var utplassert giftgass i resirkulasjonssystemet. Giftgassen ble sluppet ut av beholderne ved hjelp av radiosignaler utenfra. Det har hittil ikke vært mulig å si når

gassen ble plassert der, men for den saks skyld kan den ha vært på plass i flere år. Den radiostyring som utløste det hele, var meget enkel, men den måten antennene var ordnet på, tydet på at alle detaljer om anleggets vitale luftsystem var kjent.

- Telefonforbindelsene falt ut og telefonen var «død». Bare prioriterte samband ble reparert innen en uke. Grunnen var igjen meget enkel. En mindre bombe ble brakt inn i et av Televerkets anlegg. Den ble plassert med godt kjennskap til hvor den kunne gjøre mest skade. Kaptein Berg har intervjuet den person som gjorde dette anslaget. Han sa at det var relativt enkelt. Han hadde tidligere arbeidet i Televerket. Han kom for sent fram i forhold til HV som skulle bevokte objektet. Ved å observere HV's kontroll av inn- og utpassering, fant han raskt ut at de nyttet egne passersedler. Da HV-soldat Larsen fra HV-124 ble permittert hjem for en kort tid, fulgte han etter. I og med at vedkommende tok snarveien gjennom parken, var det hele lett. Han stakk ned Larsen, kledde seg raskt om, tok hans passerseddel og sin veske med sprengstoff. Ved å presentere seg som ordonnans fra avsnittstaben, slapp han inn i bygningen. Derfra var alt lett. Det var ikke engang nødvendig å gå helt til det mest sensitive området. Tidsforsinkelsen ble satt på 5 minutter, og på den tid var han så langt unna at han ikke engang hørte smellet. For å være sikker, lyttet han på nærmeste telefon og konstaterte at telefonen var «død».
- Oljeanlegget på Høvringen fikk mindre skader da det ble kastet ladninger fra en bil på veien ned på tankene. Men intet av hovedanlegget ble ødelagt, og bilen med sabotørene ble skutt i brann av en kontrollpost som HV-omr hadde etablert vest av anlegget ved Trolla Bruk.
- Et militært depot på Øysand gikk opp i flammer. Dobbeltposten fra HV ble drept uten at soldatene fikk gjort motstand. Resten av HV-vaktstyrken hadde innlosjert seg i leiren på Øysand og visste ingenting før en av soldatene så røyken fra brannen da han var ute et øyeblikk. Ved enkelte objekter var HV-soldatene av bekvemmelighetsgrunner forlagt for langt borte fra objektet.
- IR 12 var heldigere enn de skulle ha vært. Depotet var nettopp under ompakking. Alle kanoner og TOW'er var ute til brunering og kontroll. De fleste mitraljøser var utlånt til Befalsskolen for Infanteriet i Trøndelag (BSIT). AG-ene gikk tapt. Det samme gjaldt de kjøretøyer som ikke for anledningen deltok i mønstringen til DK-tøymester på verksted på Øysand.

- Anlegget på Gråkallen ble angrepet med avstandsleverte våpen. Radaren selv oppdaget det innkommende missilet og en våken operatør fikk slått radaren av. Uten å ha radarutstrålingen å peile på, styrte rakettenes nå på de siste lagrede data. Dette viste seg å bli for unøyaktig, og missilene detonerte midt i hoppbakken i Gråkallen og ved Elgseterhytta. Vakholdet til HV ble skjerpet. Takket være at to av mannskapene hadde schæferhunder, ble det oppdaget uvedkommende. Da hundene ble sluppet løs, ødela dette et angrep med panservernvåpenet RPG-18 fra ca. 200 meters hold. Granatene traff ikke vitale installasjoner. HV-omr drepte den fiendtlige patrulje, som besto av 4 mann.
- Politihuset ble utsatt for sprengningssabotasje som effektivt stanset all organisert politivirksomhet derfra. Med Siviltforsvarets anlegg ute av drift, oppsto nå store problemer på politiets side. En improvisert ledelse ble etablert i FDI 12's kommandoplass, hvor begge politimestrene var under angrepet og således unngikk å bli drept.
- I løpet av kvelden ble fylkesmannen utsatt for et mislykket attentat, men ble hardt såret. Andre sentrale sivile ledere ble drept. Forsvarsdistriktssjefen ble drept av snikskytter da han skulle møte i konferanse hos sjefen for distriktskommandoen i hans hovedkvarter ikke mer enn 300 meter unna. Skuddene ble avfyrt fra en blokkleilighet som senere viste seg å tilhøre et utenlandsk firma i Trondheim. Stabssjef overtok kommandoen.
- Kanskje noe av det mest sjokkerende vi fikk oppleve var at det kaoset som oppsto, begynte å true selve viljen til motstand blant folk. Anslagene virket demoraliserende i en grad som vi ikke hadde tenkt oss på forhånd. Vi hadde vel i før lang tid latt være å snakke om de små ubehagelige detaljer som hver for seg kunne bidratt til at vi hadde fått et slags psykologisk beredskap. De få som hadde forsøkt, var straks blitt stemplet som krigshissere. Så opplevet vi at militære -, statlige og kommunale myndigheter ikke kom til med sin informasjon, kort og godt fordi aviser, radio og TV plutselig ikke kunne brukes. Ryktene tok enorme proporsjoner og gikk langt utover hva eldre mennesker kunne huske fra 1940. Forutsetningene for å komme til med informasjon fra dem som kunne gi slik, var altså borte. Det samfunn vi etterhvert hadde tatt for gitt med en informasjonsmengde og en rekke informasjonskanaler som var uhørt i 1940, hadde åpenbart satt sine spor. Den plutselige nyhetsstopp og den enorme ryktespredning åpenbarte plutselig

konsekvenser i det norske samfunn som absolutt ingen hadde innsett tidligere. I ettertid kan vi si at en av lærdommene er at nyhetsformidling og orientering fra myndigheter er et absolutt «must» hvis vi skal kunne holde det moderne norske samfunnet sammen i en innledende krisesituasjon. De plutselige sjokkanslag mot samfunns-moral og motstandsvilje som vi tildels opplevde, var forferdende.

Oppdragene

Mine damer og herrer, jeg dveler ikke lenger ved det kaos som oppsto. Vi husker det så altfor godt. Egentlig var det et mirakel at vi kom på fote igjen såpass snart. Hadde det angrepet som var planlagt fra havet materialisert seg i denne fase, ville det etter all sannsynlighet ha lyktes. Den desimering av den russiske angrepsstyrke som skjedde utenfor Rørvik først og fremst, knekket ryggen på den landsetning som var planlagt i Trøndelag.

Nå har også Berg funnet frem til dokumenter som regulerte oppdragene til de grupper som opererte i Trondheimsområdet. Oppdragene var enkle. Uten å gå i detaljer, vil jeg kort referere her, men uten å ta med alle som han nevner i sin avhandling.

- a. Likvidering:
 - Følgende personer sto på likvideringslisten til Stabskompaniet i Spetsnaz-brigaden tilhørende Nordflåten:
 - Fylkesmannen
 - Fylkesordføreren
 - DK-sjef
 - Brigadesjef Brig 12
 - Ordfører og varaordfører
 - De to politimestre
 - FDI-sjef
- b. Nøytralisere følgende kommandoanlegg:
 - DK-stabens krigshovedkvarter (viste seg å være ukjent)
 - FDI-stabens hovedkvarter (opplysningene som Spetsnaz hadde, var foreldet og viste at hovedkvarteret var et annet sted enn det faktisk var. Imidlertid, opplysningene hadde en gang vært korrekte.)
 - Hovedkvarteret til Trøndelag Sjøforsvarsdistrikt. Anslaget her mislyktes.
 - Jernbanens krigshovedkvarter (her mislyktes man også).
- c. Ødelegge Værnes og Ørlandet flyplasser. Historien om hva som skjedde på Ørlandet er vel kjent. Jeg bare gjentar her at takket være et

vel planlagt nærforsvar, mislyktes dette i det store og hele. Ødeleggelsen av Værnes kom til å få meget avgjørende konsekvenser for innflyvingen av Marineinfanteribrigaden og deployeringen. Ved alternative planer fikk vi rokert, og avdelingen kom på plass, men først en hel uke etter de opprinnelige planer.

- d. Ødelegge utpekte trafoer samt tre elektrisitetsverk. Ødelegge to oljeanlegg. En trafo og et elektrisitetsverk ble ødelagt. Kutte 340-kilovoltsledningen på minst 5 steder. Dette lyktes på i alt 3 steder.
- e. Ødelegge FM-senderne på Vassfjellet og Søndre Fosen. Det lyktes. Ødelegge viktige teleanlegg i Trondheim. Det fantes i arkivmaterialet nøyaktige tegninger av Televerkets anlegg i Trondheimsområdet. Det samme gjaldt kraftforsynings anlegg. Opplysningene om kraftforsyningen var hentet i helt åpne norske kilder.

Lærdommer

Det er i grunnen ikke alltid like fruktbart å være etterpåklok. Men i dette tilfelle bør vi se litt på hvorfor det gikk som det gikk. Først litt om forutsetningene:

Trondheimslekene var planlagt til begynnelsen av september. På tross av situasjonen, var den østeuropeiske kontingent allerede på plass. Det manglet ikke på innlegg i Adresseavisen som mente at lekene burde avlyses på grunn av de østeuropeiske provokasjoner som vi kjenner til. Like godt kjent er regjeringens standpunkt som gikk ut på ikke å stoppe slike arrangementer fordi det ville kunne bidra til å trappe opp den spente situasjonen, eller bidra til at andre kunne regne seg til de avgjørelser som man fant å snart måtte ta. Andre Spetsnaz-grupper var kommet inn med TIR-lastebiler eller som besøkende til ambassader. To delegasjoner for Nelakons nye fremstøt i Norge var ankommet Trondheim med fly. Således fantes en rekke av Spetsnaz-gruppene allerede på plass i Trondheim da krigen brøt ut. De visste hvilke oppdrag de hadde, de hadde rekognosert i fred, og de iverksatte oppdragene med stor besluttsomhet.

- Kontainere var brakt inn på et tidlig tidspunkt. Berg kan ikke svare helt sikkert på når dette skjedde. Imidlertid ville dette vært noe vi vanskelig kunne ha hindret med det åpne system som vi hadde før tingene begynte å skjerpe seg. Et åpent samfunn som vårt, vil være ganske utsatt for slik sabotasje hvis fienden planlegger på lang sikt.

Norske 5. kolonnister visste vi ville være til stede og operere. Hvis vi skal gi en karakteristikk av disse basert på hva vi nå vet, ville den vise at den typiske 5. kolonnist var en nordmann:

- i moden alder
- rekruttert under reiser og ferier i Sovjet-Unionen, noen etter sterkt press
- som bodde ganske nært det objekt vedkommende skulle øve sabotasje mot
- uten befatning med sikkerhetsgradert stoff
- som ikke ante at han/hun arbeidet for Spetsnaz
- godt kjent i lokalmiljøet uten å stikke seg ut

Selv om kaptein Berg har gransket nøye hva som gikk galt og hvorfor, samt analysert også de episoder hvor sabotasje mislyktes, så linner jeg ingen grunn til å gå i detaljer om dette i denne forsamling.

Jeg må si at jeg husker svært godt kaptein Berg's avslutning. Den var et lite sitat fra det svenske tidsskriftet *Armenytt* 6/83, hvor det heter:

«Det ligger i diversjonsvirksomhetens karakter at en del av disse gruppene vil ta seg inn på motstanderens territorium for et krigsutbrudd. I fredstid byr ikke dette på noen problemer i et åpent land som Sverige (eller Norge - min tilføyelse). Selv ikke en alvorlig beredsskapsituasjon vil gjøre dette noe særlig vanskelig når man tenker på våre lange grenser og kyster. Det er således ikke mulig å beskytte seg fullt ut mot diversjonsavdelingene, men skadevirkningene kan minskes ved at man er klar over avdelingenes eksistens, samt at man er mistenksom og rapporterer (også i fredstid) alt som kan ha noe med denne virksomhet å gjøre. Spesielt er det viktig for Heimevernet, politiet og lokalvern-avdelinger å ha kjennskap til hvilke oppgaver diversjonsavdelingene kan tenkes å ha innen de respektive områder, og hvorledes de kan opptre.»

Berg siterte også *VG* av 24/10 1983:

«Norge og Sverige er som skapt for Spetsnaz. Eller kanskje det ville være riktigere å si at Spetsnaz er skapt for operasjoner i land med slike geografiske forhold som de skandinaviske. Det er da heller ingen tilfeldighet at den største avdelingen av Spetsnaz-soldater er forlagt ved den sovjetiske Nordflåten i Murmansk.»

Fra tidsskriftet *International Defense Review*, 1/80, siterte han følgende:

«Sabotasjetropper i første angrepsbølge vil måtte være både meget godt trente og meget pålitelige politisk. Det er sannsynlig at mange av dem vil

kunne tale Nato-språk, og de kan godt komme til å opptre i Nato-uniformer.»

Selv om svært mye gikk galt innledningsvis i krigen i Trondheim, så vet vi at Distriktskommando Trøndelag kunne melde to brigader klar til Forsvarskommando Sør-Norge. Da også marineinfanteribrigaden ble klar, og både Ørlandet og delvis Værnes kunne brukes som flybaser, lyktes det som kjent å slå de sovjetiske styrker først i Bodøområdet og senere i Bardufossområdet.

Om vi ville ha vært i stand til videre offensive operasjoner, er vel meget tvilsomt. Å angripe østover fra Lyngen er like vanskelig som å angripe vestover. At krigen sluttet på andre fronter skal vi være særlig glad for. Men igjen for å sitere Berg:

«Trondheim var praktisk talt satt ledelsesmessig ut av spill for en uke. I denne periode ville vi ha vært et lett bytte for en angripende fiende. Men reorganiseringen militært gikk relativt raskt, ikke minst takket være vårt totalforsvar som ble fullt og helt gearet inn på de militære behov. At det tok nesten et helt år før telefon og elektrisitet igjen virket som normalt etter fredsslutningen, får vi bare ta som et tegn på at små sabotasje grupper kan utrette formidable skader hvis de vet hvor de skal angripe.»

Sovjet-Unionens spesialstyrker

Sverre Diesen

Dette kapitlet behandler – med utgangspunkt i åpne kilder – sovjet-russiske spesialstyrker (SPETSNAZ), deres operative rolle, organisasjon, trening og operasjonsmonster. Avslutningsvis vil jeg så komme inn på hvilken trussel man ut fra dette kan anslå at spesialstyrkene vil utgjøre under eventuelle sovjetiske operasjoner i Norge.

Undertegnede understreker at fremstillingen ikke representerer noe offisielt syn, og at jeg heller ikke har noe stabsmessig ansvar for dette emne. Stoffet er opprinnelig samlet inn i forbindelse med et større reglementsarbeid, og er siden oppdatert og redigert for den foreliggende bruk.

Doktrinært grunnlag

Innenfor den sovjetiske operative helhet har spesialstyrkene to hovedoppgaver:

- Fjernoppklaring på alle nivåer fra og med armé og oppover
- Sabotasje og undergravning, spesielt i åpningsfasen av en krig, rettet mot nøkkelpersonell og -installasjoner.

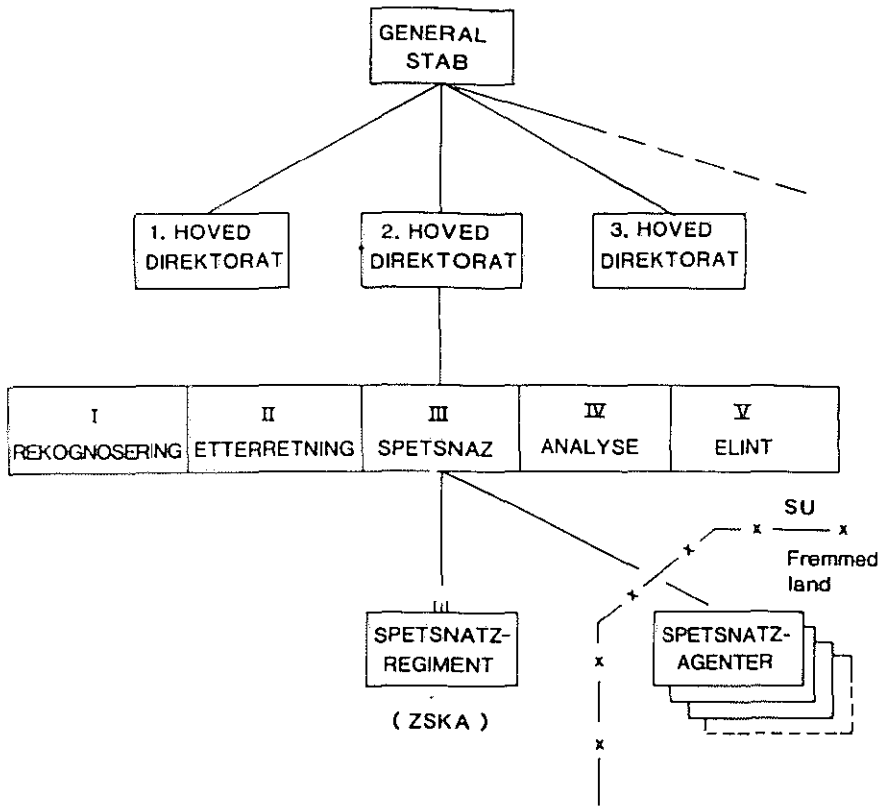
Dette er på ingen måte noe nytt fenomen, for såvidt som såkalte diversjons- og sabotasjebrigader har figurert i organisasjonstablåene over sovjetiske oppsetninger i årevis. Når disse avdelingene har fått spesielt mye oppmerksomhet i de senere år skyldes det først og fremst nye opplysninger som er kommet frem gjennom sovjetiske avhoppere, spesielt det etter hvert godt kjente pseudonym Viktor Suvorov.¹ Teoriene om hvem Suvorov egentlig er varierer, fra de som går ut på at han er det han gir seg ut for til de som hevder at han er en fiktiv person som er skapt av engelsk etterretningstjeneste for å kunne lekke opplysninger om spesialstyrkene til offentligheten.² At det er substans i svært mye av det som etter hvert er blitt kjent om Spetsnaz er likevel utvilsomt, ikke minst

fordi denne type styrker representerer det logiske svar på en del sentrale operative problemer.

Sovjet-russerne er tradisjonelt meget opptatt av å ha et teoretisk fundament for organisering og bruk av de ulike avdelinger innenfor det de kaller «operasjonell kunst», og spesialstyrkene danner intet unntak i så måte. Doktrinært sett representerer Spetsnaz et utslag av det vi kan kalle samtidighetsprinsippet i sovjetisk militær tenkning, dvs. tanken om at angrepet skal projiseres over hele motstanderens dyp samtidig. Dette er en ide som skriver seg fra den tidligere avdelingssjef ved Frunze-akademiet og senere generalstabssjef, marsjal Nikolai Mikhailovitsj Tuhachevsky, som ble henrettet av Stalin under utrenskningene i Den røde Hær i 1938. Tuhachevskys ide var altså at man ved å engasjere fienden over hele hans dyp, taktisk, operativt og strategisk, ville fremkalle både et materielt og moralsk sammenbrudd – en lammelse av både evnen og viljen til fortsatt motstand. For dette formål så han for seg bruk av såvel mekaniserte som luftmobile og sjomobile avdelinger for å skape en evne til inntrengning på fiendens territorium.³ I våre dager har dette prinsippet aktualisert seg som en løsning på den grunnleggende utfordring for sovjetiske militære teoretikere, nemlig hvordan et vestlig sammenbrudd skal kunne fremkalles så raskt at NATO ikke rekker å ta noen beslutning om bruk av kjernevåpen for å bremse den sovjetiske fremrykning – gitt at det først kommer til en konflikt. Spetsnaz er altså å betrakte som ytterligere et utslag av de sovjetiske bestrebelsene på å føre en samtidig krig over store dyp, i dette tilfelle ved å skaffe seg evne til å projisere sin slagkraft like inn i motstanderens strategisk bakre områder fra første øyeblikk. Denne oppgaven forenkles delvis av moderne samfunns stigende avhengighet av sentrale og sårbare installasjoner innenfor energiforsyning, telekommunikasjon og EDB.

Organisasjon

Spetsnaz er organisatorisk en del av den sovjetiske militære etterretnings-tjeneste GRU, som i likhet med sine vestlige kolleger utgjør seksjon 2 på alle nivåer i en sovjetisk stab. Den sentrale GRU-ledelse – i sjargong kalt «Akvariet» – utgjør således 2. hoveddirektorat av Generalstaben, innenfor hoveddirektoratet utgjør den sentrale Spetsnaz-ledelse 3. direktorat. De øvrige direktorater beskjeftiger seg som det fremgår av *fig. 1* med mer tradisjonelle former for etterretningsarbeid, som elektronisk etterretning, analyse, regulære etterretningsagenter i fremmede land etc.

SPETSNAZ = SPETSIALNOVO NAZNATJENIJA

(SPESIELLE FORMÅL)

Figur 1

Her skal vi med en gang merke oss at betegnelsen «Spetsnaz» ikke er noe offisielt sovjetisk navn på disse avdelingene, i den grad deres eksistens overhodet innrømmes. Spetsnaz er rett og slett en sammentrekning av «spetsialnovo naznatjenia», som oversatt betyr noe slikt som «spesielle formål», og navnet er egentlig intern sjargong i organisasjonen. Når spesialstyrkene omtales offentlig, skjer dette med betegnelser som «jegere» eller «speidere».

I tillegg til sine sentrale stabsfunksjoner disponerer også 3. direktorat sin egen eksklusive feltenhet i form av et Spetsnaz-regiment som organisatorisk antas å være meget likt de brigader som inngår i hvert militærdistrikt, og som vi kommer tilbake til. Et spesielt poeng ved 3. direktorats eget regiment er imidlertid at det antagelig benytter armeens sentrale sportsklubb (ZSKA) i Moskva som front for sin virksomhet ved at sportslig kvalifiserte agenter benytter idrettsarrangementer i utlandet som dekke for rekognosering av potensielle innsettingsområder. Legg også merke til at organisasjonen opererer et antall såkalte «sleepere» utenfor Sovjet allerede i fred. Dette er illegale residenter som forbereder innsetting av spesialgrupper på forskjellige måter, men som for øvrig ikke utsetter seg for kompromittering ved mer ordinære etterretningsoppdrag. Slike forberedelser kan være mottak og lagring av spesielt utstyr som smugles inn i fred, eller rett og slett anskaffelse og beboelse av hus i nærheten av viktige objekter der spesialgrupper kan etablere base forut for gjennomføring av sitt oppdrag.

Den ytre Spetsnaz-organisasjonen fremgår av *fig. 2*, som viser at hvert

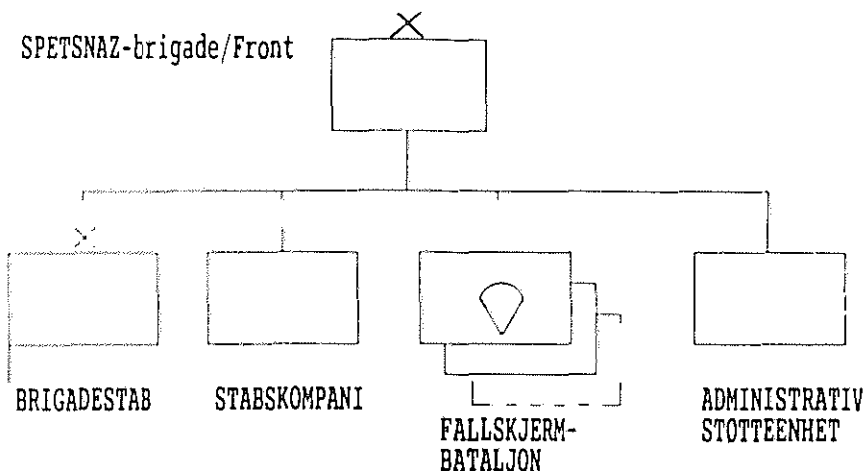
TILGJENGELIGE SPETSNAZSTYRKER

- 3 REGIMENTER	Generalstab, Strategisk operasjonsteater
- 16 BRIGADER	Militærdistrikt/front
- 41 KOMPANIER	Aræ
- 4 MARITIME BRIGADER	Flåte
- 20 E-ENHETER	Militærdistrikt/Flåte

TOTALT 27.000 - 30.000 mann

enkelt av de 16 militærdistriktene i Sovjet-Unionen har en Spetsnaz-brigade til disposisjon. Tilsvarende har hver av de 4 flåtene en egen «marine-brigade», som er spesielt utrustet og trent for innsetting mot maritime mål. På nivået under ser vi at det også inngår et selvstendig Spetsnaz-kompani ved hver av Sovjethærens 41 armeer. Alt i alt gir dette grunn til å anta at Sovjet-Unionen vil disponere mellom 27 000 og 30 000 mann totalt i sine spesialstyrker. Generelt kan vi si at bruken av styrkene vil avhenge noe av hvilket kommandonivå som kontrollerer den enkelte gruppe, jo lengre inn på dypet og jo tidligere den settes inn, jo høyere kommandonivå er den ledet av. En styrke med oppdrag å likvidere sentrale regjeringsmedlemmer på motpartens side i de første timer av en konflikt vil således trolig være kontrollert av GRU sentralt og komme fra 3. direktoratets eget regiment, slike ting iverksettes ikke på eget initiativ av armesejfer.

Spetsnaz-brigaden ved hvert militærdistrikt (i krig underlagt fronten) er organisert som vist i fig. 3. Stabs- og støtteelementene er administrative

- * Personellstyrke 1000 - 1300 mann
- * Danner inntil 135 grupper ved innsats
- * Settes inn 500 - 1000 km foran egne fremste linjer

Figur 3

ledd, ettersom brigadene er rene administrative organisasjoner for å forenkle trening og forvaltning av virksomheten. Operativt settes spesialstyrkene inn i små grupper. For å unngå at denne konsentrasjonen av en strengt hemmeligholdt virksomhet fører til sikkerhetsbrudd, forlegges avdelingene gjerne i nærheten av andre store garnisoner. De benytter da samme type uniformer og kjennemerker som garnisonens øvrige enheter, men det er antatt at man ofte bruker luftlandeavdelingene som «bakgrunn» for Spetsnaz, da disse både utstyrmessig og med hensyn til virksomhetens art gjør det enklere å kamuflere spesialstyrkenes aktivitet (fallskjermutsprang mv).

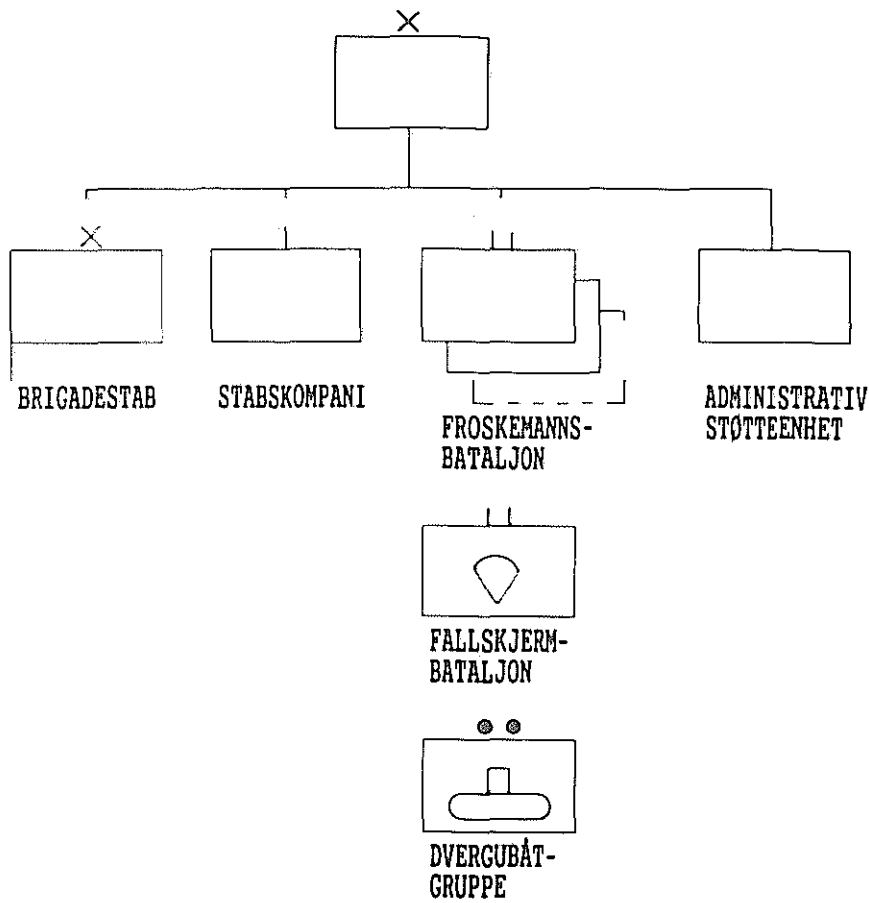
Merk også at brigade-betegnelsen ikke må assosieres med brigader i vår betydning av ordet, dvs. operative enheter av flere tusen manns størrelse. I Sovjethæren har betegnelsen brigade tradisjonelt vært brukt på selvstendige enheter utenfor eller over divisjonsstrukturen uten hensyn til størrelse, og her snakker vi altså om enheter på 800 – 1200 mann. Hver brigade kan som det fremgår danne inntil 135 grupper, der gruppens størrelse varierer avhengig av oppdraget fra 3 til 15 mann.

I utgangspunktet er altså spesialstyrkene basert på vernepliktige mannskaper, riktignok med en meget streng utvelgelse. Dette kommer vi tilbake til, men merk at det såkalte stabskompaniet danner et unntak hva akkurat dette angår. Her inngår utelukkende vervede langtidssoldater, og kompaniet er også kjent som en «anti-VIP» enhet. Det er altså her vi finner det personellet som er øremerket for å likvidere motpartens nøkkelpersonell og spesialister.

Den maritime brigaden ved hver flåte (*fig. 4*) skiller seg i prinsipp ikke fra front-brigadene, bortsett fra den spesialisering som skal muliggjøre innsetting mot typiske maritime mål. Her merker vi oss særlig en dvergubåtgruppe, som kan foreta rekognosering og sabotasje av bunninnstallasjoner mv. Det er verd å merke seg at de spor fra slike farkoster som er funnet i forbindelse med ubåtepisoder i svenske farvann peker i retning av Østersjø-flåtens Spetsnaz-brigade. I den forbindelse har det også vært observert og sågar skutt etter froskemenn på land, noe som styrker antagelsen om at man er villig til å gå langt for å forberede slike operasjoner allerede i fred, i tillegg til den meget realistiske trening det representerer for de involverte mannskaper.

Det selvstendige kompaniet på armenivå (*fig. 5*) er noe større enn et brigadekompani vil være, og kan som vi ser danne inntil 15 grupper under operasjoner. Det er imidlertid ikke fast tildelt armeen i fred. Av

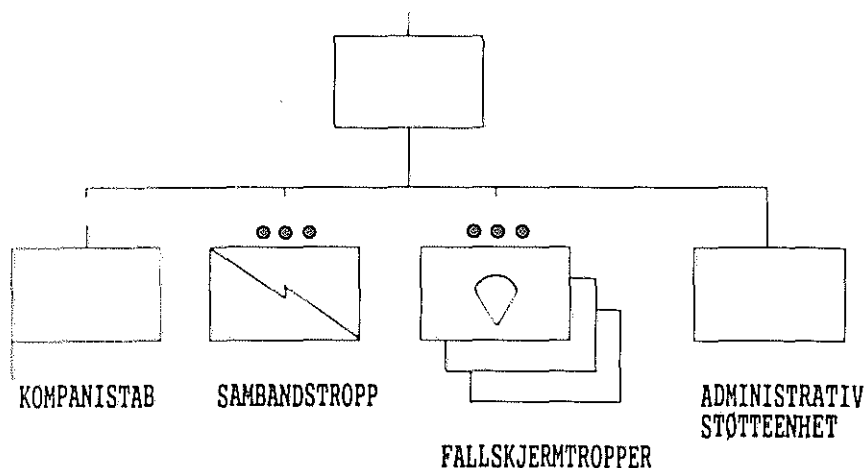
SPETSNAZ-marinebrigade/Flåte

* Settes inn mot sjømilitære mål, spesielt marinebaser

Figur 4

Selvstendig SPETSNAZ-kompani/Armé (Kombinert armé, stridsvognsarmé)

* Personellstyrke 115 mann (9 offiserer, 11 underoffiserer, 95 mann)

* Danner inntil 15 grupper ved innsats

* Settes inn 100 - 500 km foran egne fremste linjer

Figur 5

sikkerhetsmessige hensyn er kompaniet forlagt og trener sammen med vedkommende militærdistrikts brigade, og tildeles først lavere nivå ved innsetting. Legg merke til at det her ikke finnes noe anti-VIP element, noe som styrker antagelsen om at attentater og likvidasjoner er operasjoner som kontrolleres på relativt høyt nivå.

Den enkelte Spetsnaz-gruppe (fig. 6) har varierende sammensetning og

SPETSNAZ-GRUPPE (eksempel)

- LAGFØRER (løytnant)
- NESTLAGFØRER (eldre underoffiser; starshina el)
- PATRULJEMANN/SAMBAND (radiotelefoni/morse)
- PATRULJEMANN/SPRENGNING (all bruk av sprengstoff, og nødvendig improvisasjon av eksplosiver)
- PATRULJEMANN/SKARPSKYTTER (fremragende geværskytter)
- PATRULJEMANN/TOLK (behersker sproget i vedkommende land, ev sammen med lagfører)
- PATRULJEMANN/SANITET (lege/sykepleier-kvalifikasjoner)

Figur 6

personellstyrke, avhengig av oppdrag. Her er vist en slags gjennomsnittsløsning i form av en gruppe på 7 mann. Lagføreren er offiser, som regel løytnant, og rekruttert til en spesialstyrke fra en ordinær hæravdeling på basis av fysisk og psykisk skikkethet – slik det for øvrig er vanlig også i vesten, bl.a. i britenes SAS (Special Air Service). Lagføreren vil i tillegg til gode all-round kvalifikasjoner også ofte være den som behersker sproget i det land gruppen skal operere. I vårt tilfelle vil det altså si at han snakker rimelig godt norsk, ikke helt aksent-fritt, men godt nok til å passere som nordmann som har bodd lenge utenlands – eventuelt utlending som har bodd noen år i Norge. I tillegg vil han ha gode kunnskaper om norske forhold og norsk skikk for bedre å kunne bevege seg ubemerket dersom oppdraget krever at han må blande seg med nordmenn – f.eks. under rekognosering. Patruljemennene har alle forskjellige spesialiteter som reflekterer gruppens oppdrag. Meget gode medisinske kvalifikasjoner skyldes behovet for å kunne ta seg av sårede som ellers ville blitt et administrativt og sikkerhetsmessig problem under oppdrag. Sambandsmannen vil kunne holde forbindelse til oppdragsgiveren med både radiotelefoni og morse over tildels store avstander, dette er ikke minst nødvendig der en gruppe av hensyn til tidkrevende

forberedelser må sluses inn i operasjonsområdet allerede før den endelige beslutning om å iverksette operasjonen er tatt. Sikkert samband er da nødvendig for å kunne utløse aksjonen – eventuelt kansellere og tilbakekalle gruppen eller rute den mot andre mål. Sprengningsekspert, skarpskyttere etc. er likeledes typiske innslag i alle lands spesialstyrker. I prinsippet vil altså en Spetsnaz-gruppe ikke adskille seg vesentlig fra f.eks. et A-team fra US Special Forces. Nestlagføreren er vanligvis eldre underoffiser, en starsjina (kommandersersjant) eller tilsvarende.

Væpningen vil hovedsakelig være håndvåpen, fra automatkarabiner og oppover. Etter hvert har dessuten de mange bærbare rakettssystemer for forskjellige formål gjort det mulig selv for små grupper å utløse stor ildkraft, og det er derfor grunn til å tro at såvel styrte panservern- som luftvernmissiler kan inngå i utrustningen. Alle kan f.eks. tenke seg effekten av 1 – 2 grupper utrustet med et bærbart luftvernssystem innsatt i nærheten av Gardermoen under overføring av Brig. 5 til Nord-Norge. Det er vel rimelig å anta at man etter 2 – 3 nedskytninger kan påregne full stopp i flyvningene inntil videre, der forsinkelsen vil være bestemt av den tid det vil ta tilgjengelige styrker å finkjemme flerfoldige kvadratkilometer på jakt etter et snes personer. Av annen utrustning merker vi oss slike ting som sprengstoff, sambandsmidler, norske uniformer og våpen osv., osv. – alt etter hvilke spesielle krav oppdraget måtte stille.

Styrkeproduksjon

Som allerede nevnt er Spetsnaz i all hovedsak satt opp med vernepliktige mannskaper, noe som selvfølgelig er en begrensning med tanke på profesjonell standard, men som samtidig gir et betydelig mobiliseringspotensiale for en høyt kvalifisert kategori personell. Utvelgelsen er meget streng, og det er tvilsomt om noen andre avdelinger kan stille slike krav til fysikk, psykisk styrke, intellekt og politisk pålitelighet som akkurat Spetsnaz – som rimelig kan være.

Etter en meget krevende utvelgelse venter så et treningsprogram som ikke er mindre rigorøst. Treningen legger stor vekt på å utvikle initiativ og evne til selvstendig opptreden hos den enkelte patruljemann – noe som jo ellers ikke er typisk for Sovjethæren. Herunder inngår alle typer tradisjonelle fysiske og psykiske belastninger som vi kjenner fra tilsvarende opplæring i Vesten – lange forflytninger, søvndeprivasjon, lite eller ingen mat, stadig nye oppdrag osv. Den generelle grunntrening blir så backet opp av mer spesialisert trening rettet direkte mot aktuelle

objekter, f. eks. med tildels meget nøyaktige modeller av vestlige krigshovedkvarterer eller utskyttingsinstallasjoner for kjernevåpen hvor øvelse på oppdragene kan foregå i full skala.

Et spesielt innslag utgjør den såkalte trening med «dukker», som må antas å gjelde i første rekke brigadenes stabskompanier – altså likvidasjonsenhetene. Her er det indikasjoner på at disse trenes i nærstrid med dødsdømte kriminelle som figuranter etter gladiatorprinsippet – dvs. agenten må drepe eller selv bli drept av en motstander som slåss med livet som innsats. Dette prinsippet – som selv etter totalitære begreper må kalles usentimentalt – er for øvrig ikke nytt, det ble praktisert av GRUs spesielle kontraspionasje- og likvidasjonsavdeling Smersh (Smiert Shpionam – «Drep spionene») før og under siste verdenskrig. «Dukkene» er blitt kjent fordi en mer liberal sovjetisk strafferettspraksis har ført til bekymring for om denne form for trening vil la seg opprettholde. Dette er for øvrig en påstand som fra tid til annen møtes med tvil av selv et relativt illusjonsløst publikum, men her må vi antagelig akseptere at dersom det ikke støter den kalde fornuft bør man ikke uten videre avvise det. Poenget er jo at våre forestillinger om menneskeverd og sivilisasjon ikke bare er et resultat av demokrati, liberal lovgivning og andre relativt moderne sosiale institusjoner. De er også i meget stor grad en følge av en lang utvikling preget av store begivenheter som renessanse, reformasjon og opplysningstid – begivenheter som alle gikk Russland mer eller mindre forbi. At individet – attpåtil en såkalt «parasitt og sabotør av fellesnyten foran egennyten» – skulle ha en egenverdi som utelukker denne type bruk av mennesker vil derfor være en mer fremmed forestilling for en sovjet-russer enn for oss.

Det er grunn til å tro at spesialstyrkene etter hvert som treningen skrider frem også gis anledning til å forberede sine oppdrag direkte – dvs. de tar seg inn i det land og på det objekt hvor de faktisk skal operere. Dette tjener både som en slags eksamen og som en praktisk forberedelse og ajourføring av den kunnskap man allerede har om objektet. Innreisen kan skje under dekke av legal virksomhet, f.eks. som trailersjåfør, sjømann, turist – idrettsmann er allerede nevnt – eller lignende. Imidlertid kan også treningen gjøres enda mer realistisk ved at inntrengningen skal skje illegalt, f.eks. som under de omtalte operasjoner i den svenske skjærgården.

Interessant er det også å legge merke til at attentater og likvidasjoner av nøkkelpersonell antagelig forberedes i detalj, så langt at agenten faktisk konfronteres med sitt offer. Det er således registret episoder i Sverige der

jagerflyvere er blitt oppsøkt av dørselgere som har ønsket å selge f.eks. poteter, og som med det som utgangspunkt har insistert på å få snakke med mannen i huset dersom det var andre som åpnet døren. Etter en kort samtale der han gjentok sitt ærend – utvilsomt med et billass poteter i bakhånd dersom det faktisk skulle bli en handel – gikk så selgeren bort etter å ha skaffet seg førstehånds kjennskap både til objektets utseende, bosted, omgivelser etc. Nok en røverhistorie? Kanskje – men likefullt er det påfallende at ingen av naboene fikk noen tilsvarende forespørsel – bare den mannen som i død tilstand sørger for at et jagerfly til flere hundre millioner ikke kommer i luften. Og igjen er jo det åpenbare spørsmål: Hvorfor ikke – all den stund det er så besnærende enkelt som det faktisk er.

Operasjonsmønster

Hvordan vil så spesialstyrkene operere, og hva er deres mål? Mye fremgår av det som allerede er nevnt under orienteringen om organisasjon og trening, men vi skal likevel foreta en rask oppsummering.

For det første vil det være et prioritert mål å likvidere sentrale beslutningstagere og spesialister, særlig under eller umiddelbart før utbruddet av en konflikt. Dette vet vi skjedde bl.a. i forbindelse med innmarsjen i Afghanistan, der den opprinnelige kommunistiske statssjef Hafizullah Amin ble drept av en blandet spesialgruppe under invasjonens første timer. Agentene vil herunder kunne benytte alle slags forklodninger, inklusive vedkommende lands egne militære uniformer og våpen.

For det annet vil sabotasje mot utvalgte mål være en viktig oppgave, såvel typisk militære installasjoner som sivile anlegg av beredskapsmessig betydning. Utskytningsramper for kjernevåpen er riktignok ikke noe aktuelt mål hos oss, men for øvrig vil militære lagre, krigshovedkvarterer, energiforsyning, kommunikasjoner og telekommunikasjoner være typiske. Her vil man sondre sterkt mellom de objekter som ønskes helt ødelagt, de som ønskes ødelagt meget begrenset slik at de kan tas i bruk igjen senere og de objekter som må erobres intakt, nettopp for å hindre at de blir ødelagt. Til første kategori hører f.eks. moblagre av forskjellig art, mens energiforsyning og telekommunikasjoner antagelig vil bli gjenstand for mere selektive ødeleggelser. Dette kan være spesielle brytere, maskindeler, elektroniske komponenter og lignende som må forarbeides spesielt og som det derfor tar lang tid å erstatte for oss, men som kan bringes med av de enheter som skal ta vedkommende

installasjon i bruk. Endelig kan også spesialstyrker bli satt inn for å hindre ødeleggelser, f.eks. ved å sikre seg store forberedte kommunikasjons-ødeleggelser og fjerne sprengstoff fra kamre der disse er ladd.

Selve infiltrasjonen vil altså skje i tidsrommet umiddelbart før en konflikt bryter ut, og kan foregå på flere måter. Enkeltpersoner vil kunne være på plass tidlig under dekke av diplomatisk virksomhet, mens resten av gruppen føres inn med U-båter, fiskebåter, handelsskip, trailere, fallskjerm osv. Gruppen vil deretter etablere en base i nærheten av sine objekter, eventuelt ved hjelp av de «sleepere» som er omtalt tidligere. Med denne som utgangspunkt vil de så gjennomføre den siste detaljerte rekognosering som er nødvendig for å supplere den kunnskap de allerede har om objektet fra rekognosering, satelittfotos osv. – f.eks. der hvor det er iverksatt beredsskapstiltak og de er avhengige av å skaffe seg oversikt over poststeder, avløsningsrutiner osv. Når gruppen er klar eller mottar det bestemte kodeord, går den så til aksjon

Spetsnaz i Norge

Avslutningsvis vil jeg gå litt inn på hvor stor trussel de sovjetiske spesialstyrker kan tenkes å utgjøre mot vårt land, basert på en vurdering av de tilgjengelige styrker i de aktuelle deler av Sovjet-Unionen.

For det første er det klart at et mobiliseringsforsvar av vår type nødvendigvis må være sårbart for denne type trussel. Dette har sammenheng med at vi er avhengige av å mobilisere titusenvise mannskaper som i en hektisk fase skal forflytte seg over tildels store avstander frem til sine oppsetningssteder. Sabotasje av viktige lagre eller kommunikasjoner vil da kunne gjøre stor skade – ikke i den forstand at den er uopprettelig, men fordi det vil ta tid å rette den opp i en fase hvor tiden er kritisk. Videre skaper avhengigheten av styrkeoverføring til Nord-Norge et problem, fordi denne stort sett er planlagt fra øremerkede flyplasser eller langs en enkelt, sårbar kommunikasjonslinje. Igjen kan alternativer improviseres, men igjen er problemet at dette kan kreve tid vi egentlig ikke har.

Fig. 7 viser en oversikt over hvor store spesialstyrker som kan stå til rådighet for SU ved et angrep på Norge, men her må det selvsagt tas i betraktning at dette vil være de tilgjengelige styrker for operasjoner mot Skandinavia totalt. Hvor mye som kan settes inn i Norge vil derfor i første rekke avhenge av i hvilken grad de planlegger å benytte svensk territorium eller luftrom. Dette vil i så fall kreve betydelig innsats av

TILGJENGELIGE SPETSNAZSTYRKER VED ET ANGREP PÅ NORGE

- Spetsnazbrigade, Leningrad militærdistrikt/front
- Spetsnazbrigade, Nordflåten
- Spetsnazkompani, 6. armé
- elementer av Spetsnazbrigade, Baltikum militærdistrikt
- elementer av Spetsnazbrigade, Østersjøflåten

TOTALT 150 - 250 grupper (1.000 - 1.500 mann)

Figur 7

nettopp denne type styrker, ikke minst for å prøve å ødelegge mest mulig av det formidable svenske luftforsvaret på bakken i en tidlig fase. Likeledes vil deler av spesialbrigadene i Baltikum Militærdistrikt og Østersjøflåten bare være tilgjengelige i forbindelse med et angrep på Sør-Norge, og da antagelig etter først å ha vært brukt andre steder. Det virker derfor rimelig å anslå den aktuelle styrke til i størrelsesorden 1000 mann, eller et sted mellom 150 og 250 grupper avhengig av størrelse og sammensetning. Tenker vi oss 150 grupper satt inn mot like mange av de høyest prioriterte mål med 50% sannsynlighet for vellykket gjennomføring, vil det altså si 75 prioriterte nøkkelobjekter eller personer satt ut av spill, noe som åpenbart kan representere en betydelig degradering av forsvarsinnsatsen i en kritisk fase.

En nærmere vurdering av hvordan spesialstyrkeinnsatsen vil forløpe i tiden umiddelbart før og under et krigsutbrudd er selvsagt vanskelig, og kan derfor lett få et spekulativt preg. Det virker imidlertid sannsynlig at de ulike «aktive tiltak» før en åpen konflikt bryter ut vil falle i to faser, der skillet mellom dem markeres av en norsk beslutning om å iverksette

beredskap. Før dette skjer, i det vi kan kalle fase 1, vil tiltakene være rettet mot å forhindre eller forsinke nettopp en slik beslutning, mens den i fase 2 vil være rettet mot å hindre at de tiltak som er besluttet blir satt ut i livet. Dette har som konsekvens at tiltak i fase 1 må være ikke-identifiserbare, dvs. det må ikke kunne fastslås entydig at det dreier seg om aktive tiltak dersom man skal oppnå hensikten med å trenere en mobiliseringsbeslutning. I denne fasen vil vekten derfor ligge på ulike subversive aktiviteter, som anstiftelse av demonstrasjoner, provokasjoner med påstand om norsk støtte til NATO-alliertes krenkelser av sovjetisk sjø- og luftrom etc. Hensikten med dette er altså å få initiativet i en propagandakrig der det skapes engstelse blant norske politiske beslutningstagere for at beredskapstiltak fra vår side skal virke kriseforsterkende. Spesialstyrkenes rolle vil her begrense seg til den type anslag som kan kamulleres, f.eks. sabotasje i former som *kan* oppfattes som tekniske uhell. Attentater mot enkeltpersoner vil kunne foranstalles som rene forsvinningsnumre i form av kidnapping, eller personrettet bruk av B-stridsmidler som fremkaller i og for seg naturlige sykdommer (matforgifning o.l.) Såvel tiltakenes selektive karakter som den tidlige utplassering av grupper de krever – 1-2 uker før D-dag – tilsier at disse oppdragene løses av Spetsnaz-enheter kontrollert av de høyeste kommandonivåer, dvs. GRU sentralt eller muligens militærdistriktet. Når beslutningen om beredskapstiltak er tatt på vår side, bortfaller imidlertid behovet for forsiktighet. Et større antall grupper vil derfor bli satt inn, og aksjonene vil få et mer typisk omfang og preg i form av åpenlyse likvidasjoner og umaskert sabotasje. Denne aktiviteten vil så øke i intensitet frem mot D-dag og åpen konflikt, men vil selvfølgelig fortsette også etter at regulære operasjoner er kommet i gang. Når overgangen fra fase 1 til fase 2 vil skje avhenger altså av når den kritiske beslutningen tas på vår side. Forutsetter vi imidlertid at de øvrige opptrappingstiltak som må gjøres på sovjetisk side fungerer som strategisk varsel og utløser norsk beredskap, vil fase 2 bli av minimum 2 – 3 dogns varighet.

Avslutning

For å oppsummere er det antagelig riktig å understreke at vi med de sovjetiske spesialstyrker står overfor en utfordring som det er all grunn til å ta alvorlig, og som i og for seg godt kan føre til at vi taper en ny krig allerede i åpningsfasen dersom vi helt forsømmer å treffe de nødvendige

mottiltak. På den annen side er det ingen grunn til å mane frem noe bilde av en hær av uovervinnelige supermenn som det ikke nytter å forsvare seg mot. En rimelig innsats av fornuftige mottiltak i form av gjennomtenkte planer, fysiske sikringstiltak og rimelig veltrenet personell kombinert med alminnelig kunnskap om trusselens eksistens og egenart i befolkningen vil langt på vei kunne redusere effekten av spesialstyrke-innsats til et vesentlig lavere nivå.

Noter

1. Viktor Suvorov, «Spetsnaz -- the Special Forces of the Soviet Union», *International Defence Review* (nr. 9, 1983); og Viktor Suvorov, *Akvaret*, (Arnfinn Kjellands Forlag 1986). Som generell kilde kan også nevnes Capt. Ronald M. Bonesteel, «Soviets «Other» Forces», *Infantry Magazine*, (Nov-Dec 1988).
2. Forfatteren Gordon Brook-Shepherd hevder i sin bok *THE STORM BIRDS -- Soviet Post-War Defectors*, (Weidenfeld & Nicholson 1986), at Suvorovs egentlige navn er Vladimir Bogdanovich Rezun, og at han hoppet av til Storbritannia i 1978.
3. Brigadier Richard Simpkin, *Deep Battle: The Brainchild of Marshal Tukhachevsky*, (Brassey's Defence Publishers 1986).

Spetsnaz - norske mottiltak

Tonne Huitfeldt

En ny trussel?

Det fremgår av kapitlet foran at Sovjetunionen opprettholder betydelige spesialstyrker som er klar til innsats. Det er også flere eksempler på at under gitte omstendigheter er Sovjetunionen villig til å bruke slike styrker mot et annet land for å nå sine mål. Dette stiller oss overfor en ny type trussel, som er forskjellig hva angår tidspunkt, virkning og omfang i forhold til de vi tidligere har regnet med i våre vurderinger:

- a. Spesialstyrkene kan settes inn *i fred* uten at det er behov for omfattende militære forberedelser som kan gi varsel om at et angrep er forestående. Bruken av spesialstyrker kan i seg selv være det første varsel om en større invasjon.
- b. Som innledning til en større invasjon er det sannsynlig at aksjonene som spesialstyrkene skal utføre vil bli konsentrert og samordnet i tid slik at risikoen for å røpe invasjonen på et tidlig tidspunkt blir redusert, samtidig som det søkes oppnådd en mest mulig lammende virkning ved at mange spesialoperasjoner utføres på tilnærmet samme tid. Før en åpen konflikt er brutt ut vil innsetting av spesialstyrker kunne være rettet mot å hindre eller forsinke en beslutning om å iverksette beredskap. Etter at en slik beslutning er tatt vil innsatsen av spesialstyrkene kunne bli rettet mot å hindre at beredskapstiltakene blir satt ut i livet. Ut fra slike hensyn vil tiden inntil 2 dager før angrepet være den mest aktuelle perioden for spesialoperasjoner som innledning til en planlagt invasjon.
- c. Ut fra de opplysninger som foreligger om det totale omfanget av sovjetiske spesialstyrker er det grunnlag for å anta at 150 - 250

grupper hver med 5 til 12 mann vil kunne bli satt inn mot mål i Norge. Det er da regnet med at invasjon i Norge er en del av et større angrep på NATO. I det mindre sannsynlige tilfelle av et isolert angrep *bare* på Norge vil omfanget av trusselen fra spesialstyrker være større enn den som er nevnt.

d. Det er ikke mulig å si noe sikkert om spesialoperasjonene vil være rettet bare mot den del av landet hvor invasjonen skal finne sted, eller om de også vil bli satt inn mot mer sentrale mål med sikte på å nøytralisere landets politiske og militære ledelse, og å forhindre at landets samlede militære og sivile ressurser blir satt inn i forsvaret mot angriperen.

e. Under enhver omstendighet vil spesialstyrkene være svært selektive ved valg av mål. Det betyr at målene vil være tatt ut slik at de mest mulig direkte bidrar til å sette ut av spill den politiske og militære ledelse, og forhindre at det kan etableres et effektivt forsvar mot invasjonsstyrkene. Det innebærer også at angriperen må være i besittelse av eller kunne skaffe seg mest mulig utførlige opplysninger om de enkelte mål for spesialstyrkene, og holde disse opplysningene ajour helt opp til angrepstidspunktet. Mere om dette i det følgende.

f. Spesialstyrkene er avhengig av å slå til med størst mulig grad av overraskelse, og av at aksjonene kan gjennomføres på kortest mulig tid. Grupper av spesialstyrker har liten eller ingen stridsutholdenhet, og deres største vanskelighet vil gjerne være å unnsnippe etter aksjonene.

Vi må være innstilt på at i en gitt situasjon vil det kunne bli satt inn et stort antall spesialoperasjoner mot mål i Norge, og at noen av disse vil lykkes.

Muligheten for spesialoperasjoner stiller oss i en *ny situasjon*, ved at det eksisterer en trussel som kan iverksettes før vårt beredskapssystem er satt i kraft og før det er truffet noen av de forberedte beredskapstiltak. Det er også klart at stående avdelinger, HV og politi m.v. ikke er organisert og trent til å ta seg av denne type trussel i fred. Det er med andre ord behov for å sørge for forberedelser allerede i fred for å redusere trusselen fra spesialstyrker. Mange av de tiltakene som kan være aktuelle dreier seg om

realistisk planlegging og utnytting av eksisterende ressurser, og behøver derfor ikke å innebære store ekstra kostnader.

Bruk av spesialstyrker under ulike angrepsalternativer

Dersom man setter bruk av spesialstyrker inn i en større sammenheng fremgår det som sannsynlig at disse er mer anvendelige under enkelte angrepsalternativer enn under andre. Vellykket bruk av spesialstyrker krever at de har meget inngående kjennskap og sikker informasjon om det aktuelle angrepsobjektet. Det er også klart at innføringen av spesialstyrkene til et område hvorfra de kan utføre sitt oppdrag uten at operasjonen blir ropet på forhånd, i mange tilfeller vil være komplisert og kreve omfattende forberedelser. Disse vilkårene gjør at operasjoner med spesialstyrker som innledning til en større invasjon er mest aktuelt når det dreier seg om et overveiet og forberedt angrep på landet. Dette angrepsalternativet er imidlertid kanskje det minst aktuelle i en avspent internasjonal situasjon.

Av de samme grunner kan det tenkes at trusselen fra spesialstyrker som innledning til et større angrep er mindre sannsynlig i en situasjon som utvikler seg under en internasjonal krise. I dette tilfelle vil det ikke være tid til å treffe de forberedelser som spesialoperasjoner krever for at de skal bli vellykkede, og det vil være mindre sannsynlig at tilstrekkelige forberedelser er truffet på forhånd. Man kan kanskje slutte at spesialoperasjoner er minst sannsynlig under de mest sannsynlige konfliktalternativer.

Selv om trusselen fra spesialstyrker er mest aktuell ved et overlagt og forberedt angrep, er det viktig å være klar over at «forberedelser» ikke behøver å bety vanlig styrkeoppbygging (som vil måtte bli oppdaget), men kan innebære at man angriper fra en «stående start» med satsning på spesialstyrker og strategisk overraskelse i kombinasjon. I arbeidet med den nye Forsvarsstudie 91 er det blitt klart at sabotasje og spesialstyrke-trusselen er størst i dette angrepsalternativet, altså et veloverveiet og omhyggelig forberedt kuppangrep med få regulære styrker og mange spesialgrupper.

Det er et alminnelig argument nå for tiden at et overlagt angrep ikke lenger er særlig sannsynlig. I den anledning kan det være verdt å minne om at når det har utviklet seg dit, skyldes det at vi har tatt muligheten for et forberedt angrep på alvor og innrettet oss deretter. Det virker som om mange stadig må minnes om den paradoks – logikk som hersker på det

sikkerhetspolitiske felt – at den beste garanti for at noe skal forbli usannsynlig er å se det som mulig, og så ta konsekvensen av dette. Den beste sikkerhet for at spesialstyrker ikke skal bli anvendt er med andre ord at man har truffet effektive motiltak mot denne trussel.

Objekter og nøkkelpunktister

Målet for våre motiltak mot spesialoperasjoner må være å redusere antallet av vellykkede operasjoner så meget som mulig, og at motiltakene skal påtvinge angriperen en merinnsats av ressurser som ikke er proporsjonal med hva vi selv investerer. Selv et enkelt HV-lag som forsvarer et objekt medfører at angriperen må bruke en høyt spesialisert og knapp ressurs, istedet for bare å la en tilfeldig 5. kolonnist uskadeliggjøre objektet uhindret. Dessuten er det viktig å sørge for at det er forberedt alternative tiltak eller forholdsregler i de tilfeller hvor angrepene lykkes, slik at virkningene av disse blir minst mulig.

De ansvarlige militære myndigheter opprettholder lister over objekter og nøkkelpunkter som må sikres på en eller annen måte i tilfelle av et militært angrep. Det er sannsynlig at antallet av slike objekter og nøkkelpunkter langt overskrider det man har mulighet for å sikre på tilstrekkelig måte med bruk av militære avdelinger, Heimevern m.v. En annen sak er at ordinære mobiliseringsavdelinger og Heimevern bare vil kunne brukes til denne type oppdrag etter at det er gjennomført hel eller delvis mobilisering, og det vil være for sent dersom man skal sikre mot operasjoner av spesialstyrker.

Det synes altså å være behov for at det foretas en analyse av hvilke personer og objekter som anses for å være særlig attraktive mål for spesialstyrker. Herunder vil det åpenbart være nødvendig med en streng prioritering av personenes og objektene betydning for:

1. Den overordnede iverksetting og ledelse av landets forsvarsinnsats.
2. Gjennomføring av mobilisering, forsterkning og forsvar av utsatte områder.
3. Opprettholdelse av vår stridsutholdenhet.

Det må her også angis på hvilket tidspunkt de respektive mål anses for å være av størst betydning. En slik analyse vil selvsagt reise mange vanskelige avveiningsspørsmål for å kunne holde antallet nede på hva som er mulig å bevokte med de tilgjengelige ressurser for sikring og forsvar. Analysene må starte på forsvarsdistriktsnivå (tilsvarende), og

samordnes etterhvert på høyere operativt nivå for at de skal kunne gi grunnlag for nødvendig sikring av de personer/objekter som virkelig er avgjørende under en rask omstilling fra fred til krig.

Det har vært påpekt at spesialstyrkene er avhengig av utførlig og ajour informasjon om de utvalgte angrepsobjekter. En spesialoperasjon for å ta ut eller nøytralisere nærmere bestemte personer eller objekter krever meget detaljert og grundig planlegging for at den skal ha utsikt til å bli vellykket. I enkelte tilfeller er det endog ønskelig å gjennomføre detaljøvninger med modeller av det aktuelle angrepsobjektet. Dette krever igjen at spesialstyrkene har meget detaljerte opplysninger om objektet, vakthold m.v. for å kunne fastlegge aksjonsplanen og hver enkelt deltagers opptreden under gjennomføringen. Opplysningene om målet må ikke bare være utførlige og korrekte, de må også være helt oppdaterte. Selv en mindre endring vedrørende objektet kan være nok til å kullkaste aksjonsplanen, og resultere i en mislykket operasjon.

Å skaffe tilveie, og å holde ajour tilstrekkelige opplysninger om alle aktuelle angrepsobjekter for spesialstyrkene er en meget omfattende og vanskelig oppgave for Sovjetunionens etterretningstjeneste. Oppgaven kan også gjøres meget vanskeligere dersom vår alminnelige sikkerhetstjeneste er god, og dersom vi treffer nødvendige tiltak for å beskytte personer og objekter som er mulige mål for fiendtlige spesialstyrker. Det dreier seg om enkle tiltak som vedkommende person som er viktig for landets forsvarsberedskapsplan selv kan iverksette ved å variere sitt vanlige bevegelses-, arbeids-, og bostedsmonster og ved å skape en tilsvarende usikkerhet om de tiltak som iverksettes for å beskytte viktige objekter, slik at en angriper ikke kan forutsi om vedkommende person eller objekt vil være bevoktet eller ikke. Dessuten kan det i denne forbindelse komme inn en rekke tiltak som kaller på fantasien som bruk av kamuflasje-, villednings- og narretiltak, dublering m.v.

Det vil være et hovedproblem for angriperen å sørge for å skaffe, oppbevare og fordele det etterretningsmateriale som spesialstyrkene trenger for hvert av angrepsmålene. Her er det altså en mulighet for oss til å gjøre det vanskeligere for angriperen ved til stadighet å variere tiltakene som iverksettes for å beskytte personer og objekter.

Beredskapsmessig organisasjon

Det er et spørsmål i hvilken grad de ulike ledd innenfor Forsvarets organisasjon kan utnyttes for å øke beredskapet overfor angrep av

spesialstyrker. Det er nærliggende først å tenke på de stående avdelinger i denne sammenheng. Forholdet er imidlertid at de stående styrker hovedsakelig finnes i Nord-Norge og at de har som primær oppgave å utgjøre et beredskap overfor en militær invasjon. Dette krever at de stående styrker er organisert og utrustet slik at de kan operere effektivt mot en invasjonsstyrke. Det innebærer igjen at de må kunne opptre i forband av en viss størrelsesorden (bataljon, brigade) og med de vanlige former for støtte (artilleri, ingeniør m.v.). Sikring av personer/objekter mot spesialoperasjoner vil derimot oftest kreve at vaktstyrkene blir oppdelt og fordelt på mange forskjellige steder, og dette er ikke forenlig med opptreden overfor konvensjonelle styrker. Hertil kommer at oppgaver i forbindelse med sikring mot spesialstyrker er aktuelt på et tidspunkt når de stående avdelinger må være klar til å rykke ut til sine beredskaps- eller forsvarsområder. Dette forhindrer imidlertid ikke at enkelte stående avdelinger kan ha sikring av personer/objekter som sin hovedoppgave, som HM Kongens garde, Forsvarets spesialkommando m.v. Politiet har på sin side i dag styrker på tilsammen 700 mann som er trent og utrustet spesielt for dette formålet i løpet av de siste 3-4 år.

Heimevernet har en desentralisert organisasjon og også oppgaver i den innledende fase av en krise- eller krigssituasjon som det er mulig å kombinere med forsvar mot spesialstyrker. Forsvarssjefen ga i 1987 Heimevernet i oppdrag å danne spesialstyrker for å motvirke sabotasje-trusselen. Styrkene startet opp med som en prøveordning med 5 tropper i ulike deler av landet, med de første befalskurs høsten 1988. Det viste seg raskt at interessen for å bli med i styrkene var stor og at nivået var meget høyt i utgangspunktet. Deltagelse i HVs spesialstyrker er bygd på frivillighet og befal og soldater må forplikte seg til årlig ekstratjeneste ut over tjenestetiden som HV-avdelingene forøvrig har. HVs spesialstyrker har også prioritet på det beste materiellet. Ordningen har hittil tatt sikte på å vinne erfaringer med hensyn til organisasjon, øvingsrammer og utstyr med et begrenset antall tropper. Fra 1990 vil ordningen bli vurdert utvidet til å gjelde hele landet. Heimevernet tar oppdraget som en utfordring og tillitserklæring, og det har vist seg at det har hatt en positiv og motiverende effekt innad i rekkene.

Det vil også være viktig at det blir anledning til å kalle inn Heimevernets spesialavdelinger på et tidligere tidspunkt enn HV blir innkalt på til dets ordinære oppgaver. Det kan derfor komme på tale å etablere en ordning hvoretter det blir mulig å kalle inn enheter i HV som er utdannet og utstyrt for å motvirke spesialstyrker på et tidlig tidspunkt, og uten at det foreligger

konkrete indikasjoner på at et angrep på landet er forestående. Når det gjelder tiltak som beskyttelse mot spesialstyrker er det viktig at disse kan iverksettes som en del av den ordinære virksomhet i fred, uten at dette forårsaker uro eller forstyrrelser av den alminnelige ro og orden. Det er også viktig at tiltakene kan gjentas når og så ofte som det måtte anses å være behov for av de ansvarlige myndigheter. Disse hensyn taler for at tiltak til beskyttelse mot spesialstyrker så langt som mulig organiseres som ordinære øvelser i fred for de angjeldende avdelinger.

Når det tales om øvelser i denne forbindelse vil en også understreke ønskeligheten av at den militære disiplin *vakthold* må gis et nytt og bedre innhold i utdannelsen av våre avdelinger. Det gjelder både viktigheten av denne disiplinen, og teknikken for godt gjennomført vakthold overfor moderne spesialstyrker. Meget er skjedd i Heimevernet på dette området den senere tid, og det er grunn til å håpe på at også de øvrige forsvarsgrener vil ta opp og legge større vekt på effektivt vakthold i lys av den nye trusselen.

For å illustrere hvor stor vekt det tillegges å kunne motvirke trusselen fra spesialstyrker kan det også nevnes at den svenske Forsvarssjefen har foreslått at det opprettes egne «skyddstyrker» på ialt 110 000 mann med 2 1/2 måneds utdanning som kommer i tillegg til både det svenske territorialforsvaret (lokalvernet) og Heimevernet.

Diverse tiltak

Tiltak for å motvirke angrep av spesialstyrker kunne også tenkes utvidet til å omfatte en generell kampanje med sikte på å skjerpe den alminnelige årvåkenhet i befolkningen overfor personer og tildragelser som kan tyde på at det foregår forberedelser til eller faktisk gjennomføring av spesialoperasjoner i fred. En slik årvåkenhet overfor uvanlig atferd eller uvanlige tildragelser er allerede langt på vei tilstede hos kystbefolkningen, og dette er en betydelig faktor i overvåkingen og rapporteringen i vårt sjoterritorium. I lys av de mange atkomstmuligheter som foreligger til vårt omfattende landterritorium er det all mulig grunn til å prøve å skjerpe årvåkenheten hos befolkningen her til å legge merke til og melde fra om mistenkelige forhold eller personer, selv om dette ikke er så lett å få til i en «glasnost»-tid.

I tråd med foranstående vil det også være ønskelig med en bedre merking og bekjentgjørelse av militære objekter og militære områder,

hvor det er fotograferingsforbud og hvor det ikke er anledning for utlendinger til å oppholde seg. I denne sammenheng er det videre ønskelig å få presisert innholdet av begrepet «rikets sikkerhet» i straffeloven slik at det også dekker kartlegging, skissetegning og annen gjengivelse av detaljer i militære objekter som kan være nyttige opplysninger for spesialstyrker i en krigssituasjon.

Det er neppe mulig å holde eventuell statsstyrt terrorisme som innledning til militær invasjon atskilt fra den internasjonale terrorisme som blir drevet av ulike politiske grupper for deres spesielle formål. Den økende internasjonale terrorvirksomhet i løpet av de senere år har imidlertid ført til en større forståelse for samarbeid landene i mellom for å motvirke den internasjonale terrorisme. Det samarbeid som her er under utvikling vil også gi fordeler for bekjempning av spesialoperasjoner, særlig når det gjelder utveksling av opplysninger om virksomhet som kan være terroristorientert.

Avslutning

Tilstedeværelsen av Sovjetisk spesialstyrker – Spetsnaz – stiller oss overfor en ny type trussel. Den vil kunne settes inn overraskende, uten at det har vært foretatt omfattende militære forberedelser som kan gi oss varsel om at et angrep er forestående.

Spesialstyrker er avhengige av å slå til med størst mulig grad av overraskelse, og at aksjonene kan gjennomføres på kortest mulig tid. Vellykket gjennomføring er i første rekke avhengig av at spesialstyrkene har mest mulig utførlige og oppdaterte opplysninger om det målet eller objektet de skal angripe. Ved å sørge for godt gjennomtenkte og varierte mottiltak er det mulig å redusere antallet av vellykkede Spetsnaz-operasjoner, og å påtvinge motstanderen en merinnsats av ressurser som ikke er proporsjonal med det vi selv investerer. Dessuten er det viktig å sørge for at det er tenkt på og forberedt alternative tiltak eller forholdsregler i de tilfeller hvor angrepene lykkes, slik at virkningene av disse blir minst mulig.

English Summary

The Spetsnaz threat and Norway

This study deals with the Soviet special forces, known colloquially as Spetsnaz. The presence of numerous Spetsnaz forces in readiness represents a new challenge which differs from traditional war scenarios, not least because the force may commence their actions in peacetime, with little need for military preparations, and because they may be used to neutralise the nation's civilian and military leadership in order to prevent or delay a decision to mobilise and resist an invasion.

In the first part of the study, Lieutenant General Hjalmar Sunde outlines a possible war scenario in the Trøndelag area in mid-Norway, in which Soviet special forces are brought to bear during the transition phase between peace and war at the outbreak of the Third World War. Sunde details the character and success of sabotage activities, their impact on morals and the will to resist. The scenario gives a deep insight into the nature of the Spetsnaz threat.

Major Sverre Diesen deals with the character of the Soviet special forces. Their place in the comprehensive Soviet doctrine of Deep Battle is substantiated, and the organisation's Order of Battle from General Staff level and down to the single team is described. The author also focusses on manpower selection and training, including the alleged use of criminals awaiting capital punishment in close combat training, and the actual deployment to possible objectives in other countries in peacetime. Following this is an analysis of operational procedures in war, and, finally, an estimate of probable Spetsnaz strength, objectives and capabilities in a Norwegian campaign.

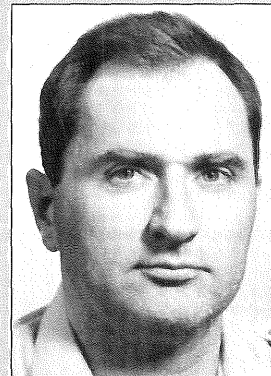
Lieutenant General Tønne Huitfeldt deals with the war scenarios in which the Spetsnaz force are most likely to appear. He concludes that in view of current strategic and security policy patterns in international life the Spetsnaz threat may be greatest in a deliberate and well-prepared *coup-de-main* type of attack with few regular forces and many special groups. Huitfeldt contends that, while the objective of the countermeasures must be to reduce the number of successful operations and to increase Soviet commitments of extra forces to a degree not proportional to Norway's investments in countermeasures, there will be tough priorities when selecting the objects and persons to be protected. Huitfeldt

details Norwegian countermeasures, the aims of which are to complicate Soviet collection of intelligence information and to obtain adequate protection and security, and, lastly, the responsibility for the different tasks.

Spetsnaz og Norge

Sovjetiske spesialstyrker, kjent som Spetsnaz, er kommet sterkt i søkelyset i 80-årene. Selv om fenomenet har vært kjent i en årrekke, fikk disse avdelingene spesielt mye oppmerksomhet som følge av nye opplysninger fra sovjetiske avhoppere, spesielt det kjente pseudonymet Viktor Suvorov.

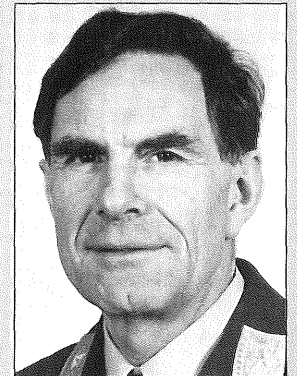
I denne studien presenteres en bred analyse av fenomenet Spetsnaz med særlig henblikk på Norge. Generalløytnant Hjalmar Sunde presenterer et scenario, hvor han belyser hvordan man kan tenke seg de sovjetiske spesialstyrkers operasjoner i Trøndelagsområdet ved innledningen til den Tredje verdenskrig. Major Sverre Diesen gir en beskrivelse av fenomenet Spetsnaz, deres operative rolle, organisasjon, trening og operasjonsmønster. Til sist drøfter generalløytnant Tønne Huitfeldt hvilken karakter denne trusselen har i forhold til Norge, under hvilke angrepsalternativer de er mest sannsynlige, hvilke personer og objekter som ansees å være særlig attraktive mål for spesialstyrkene, samt den beredskapsmessige organisasjonen på norsk side.

Sverre Diesen

Tønne Huitfeldt

Hjalmar I. Sunde